

Vyjádření oponenta

Koncepce revize vzdělávací oblasti (název): Český jazyk a literatura

Oponent: PhDr. Lukáš Borovička, Ph.D.

Koncepce revize vzdělávacího oboru Český jazyk a literatura

ANALÝZA STAVU, PŘÍNOSŮ A PROBLÉMŮ

1. Reaguje odpověď na zadanou otázku? (ano / ne zcela – uveďte v čem)
*Text Koncepce revize vzdělávacího oboru Český jazyk a literatura (dále Koncepce) na zadané otázky reaguje. Dílčí problém nacházím u odpovědi na otázku č. 1. Ta je obsažena spíše v preambuli. Zde je zřetelně vymezena důležitost „komunikační kompetence“ pro fungování jedince nejen ve škole, ale především v životě ve společnosti. Komunikační kompetence zároveň propojuje vzdělávací obory ČJL, CJ a DCJ. Specifičnost ČJL je podle Koncepce dána především tou okolností, že na rozdíl od CJ a DCJ se v rámci výuky ČJL může stavět na prekonceptuální bázi mateřského jazyka u žáků. Takový **předpoklad ovšem logicky neplatí u žáků s OMJ**, jejichž počty na českých školách neustále rostou.*
2. Jsou odpovědi srozumitelné
 - a. pro učitele základních škol bez příslušné aprobace?
*Patrně nikoliv, učitel ZŠ bez příslušné aprobace se bude spíše zajímat o praktické příklady výukových aktivit, kterými se může inspirovat ve vlastní výuce. Na základě vlastní zkušenosti si intuitivně, anebo reflektovaně formuluje **subjektivní teorii učitele**, kterou zpravidla není nucen uvádět do vztahu se státní vzdělávací politikou například v té podobě, v jaké se projevuje v Koncepci. Koncepce korektně upozorňuje na „nejasnosti“ týkající se obsahu pojmů „kompetence“ a „gramotnosti“ (odpověď na otázku č. 3). Respektive spíše než o „nejasnosti“ se dle mého názoru jedná o skutečnost, že dané pojmy se nestaly samozřejmou součástí učitelského slovníku, a to například z toho důvodu, že nebyly dostatečně přesvědčivě a srozumitelně učitelské veřejnosti představeny.*
 - b. odbornou veřejnost se znalostí oboru (učitelé s aprobací, didaktici VŠ)?
*Učitelé s aprobací se v přístupu ke Koncepci ve své většině patrně nebudou významně lišit od učitelů bez aprobace (důležitější roli než aprobovanost zde budou hrát jejich potřeby, užívání jiného slovníku, než toho obsaženého v Koncepci apod.) Pokud jde o vysokoškolské didaktiky, tak v tomto rámci je situace odlišná. **Konstruktivistický model výuky českého jazyka** (méně pak literatury) je v daném prostředí již dostatečně známý zejména díky publikační činnosti Stanislava Štěpánika.*
3. Jsou informace a formulace odborně a terminologicky přesné? (uveďte konkrétně, v čem spočívají nepřesnosti) *Bylo by užitečné některé **používané termíny definovat, anebo na příslušné definice v jiných zdrojích alespoň odkázat**. Co je například myšleno tvrzením o „jazyce jako o nedílné součásti národního kulturního dědictví“ v odpovědi na otázku č. 1? Patrně se zde nemyslí pojetí jazyka jako fetiše (Václav Velčovský), ale explicitně to řečeno není. Zmínku o „audiovizuální komunikaci“ přinášející oboru ČJL „cenné nástroje (pro interpretaci uměleckých narativů atp.)“ ve stejné odpovědi doporučuji upřesnit. O jaké nástroje se například jedná? Jsou tyto nástroje jednoduše přenositelné ze svých původních oborových kontextů do výuky ČJL?*
4. V čem je Koncepce inovativní? Reaguje Koncepce na aktuální trendy a vývoj daného oboru/oblasti? (z pohledu vývoje didaktiky nebo z pohledu vývoje příslušné vědní disciplíny)

Koncepci rozumím jako snaze prosadit určité pojetí, tj. konstruktivismus, do státní vzdělávací politiky v oblasti vzdělávacího oboru ČJL. Domnívám se, že určité zastřešující pojetí je potřebné a že konstruktivismus by příslušnou roli plnit mohl, neboť se už v tuto chvíli může opřít o celou řadu kvalitních publikací. **Uvedené pojetí ovšem nyní musí být srozumitelně vysvětleno zejména učitelům, a to spíše formou konkrétních výukových materiálů než formou teoretického pojednání.** V této souvislosti lze zmínit rovněž potřebu tvorby učebnicových řad, které budou v souladu s nastíněným pojetím.

5. Co na Koncepci oceňujete?

Oceňuji pojetí orientované na žáka a všestranný rozvoj jeho osobnosti; „zaměření na afektivní, nikoli jen na kognitivní cíle“ (odpověď na otázku č. 2). Toto pojetí je ovšem potřeba promítnout do konkrétních implementačních návrhů.

Koncepce vhodně upozorňuje na potřebu zohlednit „aktuální komunikačně-kulturní proměny, a to hlavně obrát k mluvnosti, obraznosti komunikace a její digitalizaci“ (odpověď na otázku č. 6).

6. Jaké otázky by bylo vhodné ještě v Koncepci dořešit? Co v Koncepci chybí?

1) **K otázce č. 2 doporučuji doplnit vývojové trendy zejména v oblasti literární vědy (například výzkum populární kultury).**

2) **Doporučuji rovněž promyslet možnost začlenění inspirativní praxe z mezinárodních škol fungujících i na území Česka, zejména mám na mysli tvorbu různých typů esejí (např. argumentačních) systematicky rozvíjejících kritické myšlení.**¹

7. Na jaká rizika jste v textu Koncepce narazili?

S výjimkou několika nejasných pasáží se lze se záměrem deklarovaným v Koncepci ztotožnit. Jak ovšem autoři sami uvádějí, „zásadní je kvalita implementace RVP ZV do praxe, dále pak s ní související průběžné vzdělávání učitelů a obecně podmínky pro práci škol“ (odpověď na otázku č. 4).

Zcela se ztotožňuji s tvrzením, že „individualizace výuky je především záležitostí pojetí a kvality výuky a také reálných možností škol“ (odpověď na otázku č. 3.)² Cílem probíhající revize by mělo být kvalitu výuky systematicky navyšovat, avšak je zjevné, že **nastavení komplexního mechanismu pro kontinuální zajišťování tohoto procesu (zahrnujícího například takovou metodickou podporu učitelů, která se bude promítat přímo do jejich výuky) včetně pravidelného vyhodnocování efektivity** je velmi obtížný úkol. To považuji za hlavní riziko implementace Koncepce.

Tvrzení o „předimenzovanosti učiva na 2. stupni“ (odpověď na 7. otázku) souvisí zpravidla i s deklarovanou potřebou daných škol připravit žáky na tyto zkoušky. **I podoba přijímacích zkoušek na SŠ musí být uvedena do souladu s konstruktivistickým modelem výuky, pokud ten bude začleněn do RVP ZV.**

Doporučení

8. Uvedte Vaše doporučení, připomínky, náměty a komentáře pro další práci s Koncepcí.

a) **Tvrzení o nepropojení digitální kompetence s ostatními vzdělávacími oblastmi/obory (včetně ČJL) v rámci RVP ZV (odpověď na otázku č. 3) může být vyloženo jako výzva k větší koordinaci činností zajišťovaných NPI ČR.** Metodické materiály zaměřené na rozvoj digitální kompetence jsou v současnosti vytvářeny příslušným týmem fungujícím v rámci implementace Národního plánu obnovy, jíž byl v dané oblasti pověřen právě NPI. Podobným způsobem, tj. jako výzvu pro NPI ČR, lze chápat i **návrh autorů Koncepce týkající se možností využití Portálu rvp.cz** (odpověď na otázku č. 4).

b) **Komplexní promyšlení související znovu i s nastavením koordinace příslušných činností zasluhuje poznámka o chybějící „větší provázanosti“ vzdělávací oblasti s ostatními vzdělávacími oblastmi/obory.** Toto provázání lze realizovat například na

¹ Kritické myšlení je zmíněno ve výčtu obsahů, které je „nevyhnutelné“ zařadit, v odpovědi na otázku č. 6.

² V odpovědi na otázku č. 6 je v souvislosti s žádoucím rozvojem individualizace výuky uvedeno, že se v oblasti ČJL pro tyto účely nabízí zaměření na „oblast psané komunikace, mimoškolní četby“ aj.

*bázi témat (například téma příroda provazující například ČJL – zobrazení přírody v literárních dílech – a biologii atp.) anebo vzdělávacích cílů (například porozumět odbornému textu přiměřenému věku atp.). **Pokud jde o vzdělávací cíle, tak velmi kvalitní návrh zaměřený na praktické využití znalostí a dovedností, a to v kontextu výuky ČJL na ZŠ, obsahuje publikace Školní výpravy do krajiny češtiny. Tento návrh by se mohl stát příspěvkem do mezioborové diskuse věnované sjednocení vzdělávacích cílů.***